

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Το παρόν τεύχος παρουσιάζει συνοπτικά τα κυριότερα ευρήματα των ερευνών και των συζητήσεων που διοργανώθηκαν με πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας σχετικά με την απασχόληση και την ποιότητα εργασίας σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), με ιδιαίτερη έμφαση στις μικροεπιχειρήσεις.

Συστάσεις σχετικά με την ακολουθητέα πολιτική

- Οι μικροεπιχειρήσεις χρειάζονται στρατηγικές και πολιτικές οι οποίες να είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους όσον αφορά τη σύναψη συμβάσεων, το χρόνο εργασίας, την έκθεση σε φυσικούς κινδύνους, τις δυνατότητες κατάρτισης, συμμετοχής και διαβούλευσης, προκειμένου να μπορέσουν να βελτιώσουν τις συνθήκες απασχόλησης και εργασίας.
- Οι ιδιοκτήτες και οι υπεύθυνοι διαχείρισης των μικροεπιχειρήσεων χρειάζεται να έχουν πρόσβαση σε περισσότερη και καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με θέματα κατάρτισης, σύναψης συμβάσεων, υγείας και ασφάλειας, καθώς και συστημάτων κοινωνικής προστασίας.
- Η παρεχόμενη πληροφόρηση πρέπει να είναι ανεπίσημη και προσαρμοσμένη στις ανάγκες της επιχείρησης, λαμβάνοντας υπόψη τον διαθέσιμο χρόνο και κόστος.
- Ο ρόλος των γραφείων εργασίας και άλλων μεσολαβητών στους οποίους έχουν ανατεθεί καθήκοντα υποστήριξης αυτών των επιχειρήσεων πρέπει να αξιολογείται με πολλή προσοχή. Η παροχή υποστήριξης πρέπει να καλύπτει πτυχές ανάπτυξης τόσο οικονομικής όσο και κοινωνικής φύσεως.
- Οι πολιτικές που θα ακολουθηθούν όσον αφορά την απασχόληση, τις επιχειρήσεις και τον κοινωνικό τομέα πρέπει να λάβουν υπόψη τους το συγκεκριμένο πολιτισμικό και γεωγραφικό πλαίσιο των μικροεπιχειρήσεων.
- Οι συμπληρωματικές πολιτικές γύρω από την εκπαίδευση, την υγεία, τις συγκοινωνίες, το περιβάλλον και τον πολιτισμό είναι απαραίτητες για τη δημιουργία και τη διατήρηση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους εργαζομένους και τους επιχειρηματίες μικροεπιχειρήσεων και μικρών επιχειρήσεων.
- Υπάρχει άμεση ανάγκη για εκτενέστερη και πιο συγκεκριμένη πληροφόρηση, ποιοτική και ποσοτική, σχετικά με την απασχόληση στις μικροεπιχειρήσεις. Πρέπει επίσης ο συνδυασμός αυτών των δύο στοιχείων να χρησιμοποιείται με αποτελεσματικό τρόπο.
- Οι αμφιλεγόμενοι ορισμοί και κατατάξεις επιχειρήσεων καθιστούν τη συγκριτική ανάλυση εξαιρετικά δύσκολη: οι έννοιες πρέπει να είναι σαφείς, λειτουργικές και να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.
- Για την περαιτέρω έρευνα της απασχόλησης στις μικροεπιχειρήσεις απαιτείται κατάρτιση τυπολογίας των εν λόγω επιχειρήσεων: ο τομέας οικονομικής δραστηριότητας, το στάδιο ανάπτυξης, το νομικό καθεστώς, καθώς και άλλοι παράγοντες, πρέπει όλα μαζί να εξετάζονται σφαιρικά.
- Η περαιτέρω έρευνα πρέπει να περιλαμβάνει τις υποψήφιες χώρες ένταξης στην ΕΕ, καθώς αυτό θα παράσχει χρήσιμες πληροφορίες για την εργασιακή ζωή στην Ευρώπη.
- Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής πρέπει να λάβουν υπόψη τους ότι πολλές μικροεπιχειρήσεις λειτουργούν στον άτυπο τομέα, γεγονός που έχει σημαντικές επιπτώσεις στις εργασιακές συνθήκες και την κοινωνική πολιτική γενικότερα.

Πλαίσιο ακολουθητέας πολιτικής

Το δικαίωμα στην εργασία αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σκοπεύει στην εξασφάλιση της πρόσβασης στα βασικά αγαθά και τις υπηρεσίες που είναι απαραίτητα για την επιβίωση και την ανάπτυξη κάθε ατόμου. Εντούτοις, η εξασφάλιση εργασίας δεν αποτελεί αυτομάτως εγγύηση καλών συνθηκών απασχόλησης και εργασίας. Τι γίνεται με την ποιότητα;

Η κρατική πολιτική πρέπει να απευθύνεται στις βασικές ανάγκες της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και του οικονομικοκοινωνικού περιβάλλοντος. Η εξασφάλιση ποιότητας στην εργασία απαιτεί, ωστόσο, πρωτοποριακές προσεγγίσεις από τους υπευθύνους για τη χάραξη πολιτικής. Η νομοθεσία δεν είναι εύκολο να προβλέψει για θέματα όπως ο εκσυγχρονισμός της εργασίας, η αυτονομία και η ικανοποίηση από την εργασία ή η συνεργασία εργαζομένων.

Ο αυξανόμενος αριθμός μικροεπιχειρήσεων στην ΕΕ (βλέπε διάγραμμα 1) αντικατοπτρίζει το δυναμικό αυτού του κλάδου για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη συμβολή του στην ανάπτυξη νέων μορφών εργασίας. Οι ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων αντιστοιχούν σήμερα σε 18 εκατ. πολίτες της ΕΕ. Οι επιχειρήσεις αυτές θα διαδραματίσουν σημαντικό κοινωνικοοικονομικό ρόλο σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και συνδέονται με βασικά στοιχεία της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση: επιχειρηματικό πνεύμα, προσαρμοστικότητα, διά βίου μάθηση, καινοτομία και τοπική ανάπτυξη. Αποτελεί επομένως πρόκληση και ευκαιρία για την ΕΕ, τις κυβερνήσεις και τους κοινωνικούς εταίρους η εξεύρεση νέων δρόμων προς την ανάπτυξη αυτού του σημαντικού κλάδου της

οικονομίας, στοχεύοντας ταυτοχρόνως σε καλύτερες συνθήκες εργασίας για τους εργοδότες και τους αυτοαπασχολούμενους επιχειρηματίες.

Το σχέδιο έρευνας του ιδρύματος

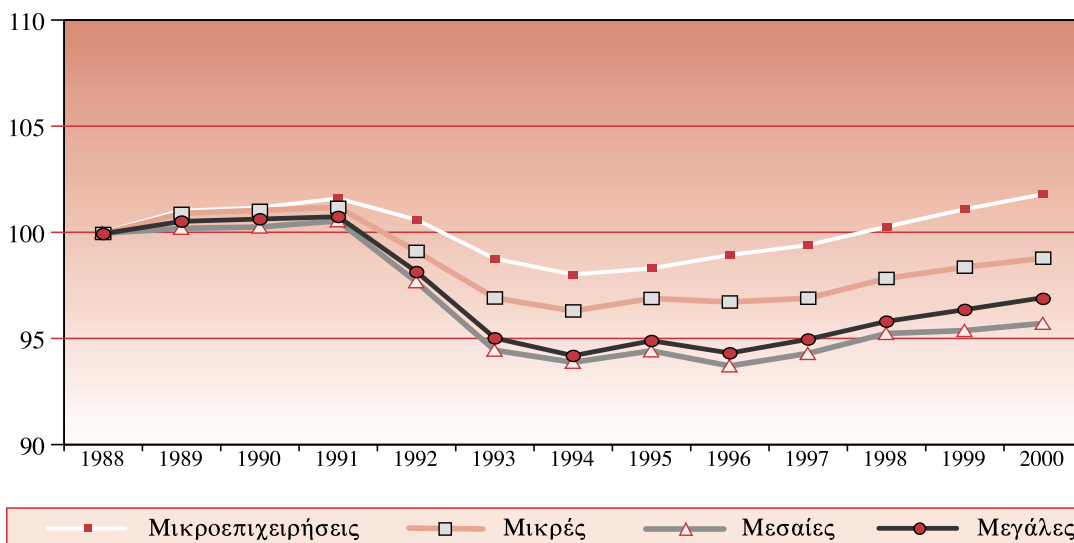
Αναγνωρίζοντας το δυναμικό των μικρών επιχειρήσεων για τη δημιουργία απασχόλησης, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία και ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες σχεδίαζαν και εφάρμοζαν για αρκετά χρόνια πολιτικές, προγράμματα και στρατηγικές στήριξης, ειδικά προσαρμοσμένες στην πρόωθηση της δημιουργίας και της ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων. Η έρευνα συνέβαλε, με την απαραίτητη πληροφόρηση που παρείχε, στην αποτελεσματική εξέλιξη των επιχειρήσεων αυτών.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης δημιούργησαν την ανάγκη πληροφόρησης σχετικά με την κοινωνική διάσταση της εργασίας σε συνδυασμό με την οικονομική προοπτική. Μέχρι σήμερα, η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στο δυναμικό των μικρών επιχειρήσεων για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, παραβλέποντας τη διάσταση της ποιότητάς τους.

Για την αντιμετώπιση αυτού του κενού, το ίδρυμα ξεκίνησε, το 1997, μεγάλης έκτασης ερευνητικό σχέδιο σχετικά με την ποιότητα της απασχόλησης στις ΜΜΕ, με έμφαση στις μικροεπιχειρήσεις. Το σχέδιο πρόβλεπε τη συμμετοχή εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Γενικές Διευθύνσεις Απασχόλησης και Επιχειρήσεων), του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, κυβερνήσεων, κοινωνικών εταίρων, ΜΚΟ, πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων, καθώς και του ΟΟΣΑ, του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας και άλλων ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών.

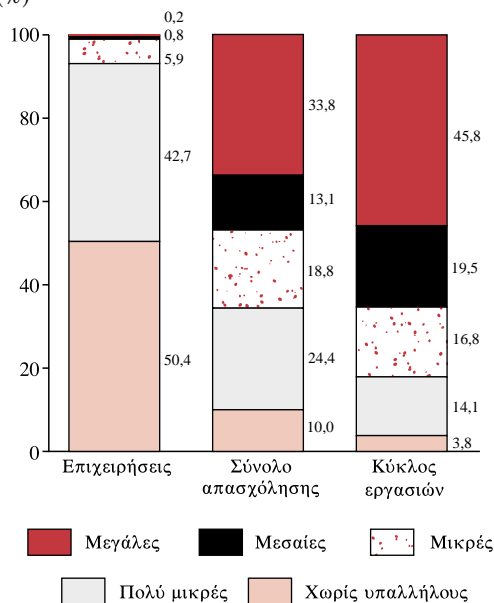
Το σχέδιο στηρίχθηκε σε τρεις κύριες δραστηριότητες: μια πιλοτική μελέτη, η οποία προσδιόρισε τους

Διάγραμμα 1 Εξέλιξη της απασχόλησης στις επιχειρήσεις της ΕΕ, 1988-2000 (δείκτης: 1988 = 100)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΓΔ Επιχειρήσεις), *Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις ΜΜΕ, Sixth Report, 2000*. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του EIM Small Business Research and Consultancy.

Διάγραμμα 2 Επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 1996 — Κατανομή κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης (%)

Πηγή: Eurostat, *Enterprises in Europe, Sixth Report: Key figures for 1996, 2001*.

Βασικούς τομείς που έπρεπε να εξεταστούν, μια συγκριτική μελέτη της κατάστασης σε τέσσερα κράτη μέλη της ΕΕ, με βάση δεδομένα που είχαν συλλεχθεί από την ευρωπαϊκή έρευνα του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας και, τέλος, τρία ετήσια εργαστήρια που προσδιόρισαν τους τομείς στους οποίους έπρεπε να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε μελλοντικές έρευνες.

Οι στόχοι του ερευνητικού σχεδίου του ιδρύματος στις μικροεπιχειρήσεις ήταν οι εξής:

- να παρέχει κατάλληλες και χρήσιμες πληροφορίες στους υπευθύνους για τη χάραξη πολιτικής στην Ευρώπη σχετικά με την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας σε μικροεπιχειρήσεις στην ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη το δυναμικό τους στη δημιουργία θέσεων εργασίας·
- να διαπιστώσει τις ανάγκες και τις κατευθύνσεις της μελλοντικής έρευνας στον τομέα της

απασχόλησης και της ποιότητας εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις και τις μικρές επιχειρήσεις.

Ορισμός των μικροεπιχειρήσεων

Η ταξινόμηση των επιχειρήσεων κατά μέγεθος διαφέρει από χώρα σε χώρα αλλά και εντός των ίδιων των χωρών ανάλογα με την πηγή των πληροφοριών και τον σκοπό της συγκέντρωσης ή της ανάλυσής τους. Ως αναφορά για την παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ταξινόμηση που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1996 για τις στατιστικές της ΕΕ, η οποία εξετάζει τις επιχειρήσεις κατά τάξη μεγέθους με βάση τον αριθμό των απασχολούμενων υπαλλήλων: χωρίς υπαλλήλους (0), μικροεπιχειρήσεις ή πολύ μικρές επιχειρήσεις (1 έως 9), μικρές (10 έως 49), μεσαίες (50 έως 249) και μεγάλες (500 και άνω).

Οι μικροεπιχειρήσεις, εκτός των επιχειρήσεων που δεν απασχολούν υπαλλήλους, αντιπροσώπευαν, το 1996, το 42,7 % όλων των επιχειρήσεων στην ΕΕ και το 24,4 % της συνολικής απασχόλησης (βλέπε διάγραμμα 2). Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1, οι τάσεις απασχόλησης από το 1994, φανερώνουν έναν αυξανόμενο αριθμό ατόμων εργαζομένων σε μικροεπιχειρήσεις, ακόμη και όταν λαμβάνεται υπόψη το αριθμητικά αρνητικό αποτέλεσμα της απασχόλησης σε μικροεπιχειρήσεις που μετατρέπονται σε μικρές επιχειρήσεις (με δέκα ή περισσότερους υπαλλήλους).

Η έρευνα και οι συζητήσεις που διεξήγαγε το ίδρυμα κατέληξαν στη διαπίστωση των κύριων χαρακτηριστικών των μικροεπιχειρήσεων (που αναφέρονται αναλυτικά στον πίνακα που ακολουθεί), αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τη σημαντικότητά τους από την άποψη της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της ανάγκης για βελτίωση των συνθηκών εργασίας.

Η πιλοτική μελέτη

Στόχος της πιλοτικής μελέτης ήταν να διαπιστωθούν τα κύρια θέματα που θα εξέταζε το ίδρυμα στο πλαίσιο της έρευνάς του για την απασχόληση στις ΜΜΕ. Η μελέτη αποτελούνταν από τα εξής μέρη: βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τη συμβολή των ΜΜΕ στη δημιουργία θέσεων εργασίας· ανάλυση και πρόταση

Οι μικροεπιχειρήσεις (1 έως 9 υπάλληλοι):

- αντιπροσωπεύουν πάνω από το 40 % των επιχειρήσεων της ΕΕ·
- απασχολούν το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού·
- προσφέρουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης·
- αφορούν την πλειονότητα των νεοσύστατων επιχειρήσεων·
- αποτελούν πηγή και ευκαιρία για καινοτομίες·
- διευκολύνουν την είσοδο και επιστροφή στην αγορά εργασίας·
- αναπτύσσουν πολιτισμική ταυτότητα·
- δίνουν ώθηση στην επιχειρηματικότητα·
- προωθούν την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη.

Οι συνθήκες απασχόλησης και εργασίας χρειάζονται συγκεκριμένη έρευνα και στρατηγικές, δεδομένου ότι:

- οι εργαζόμενοι δεν διαθέτουν όργανα εκπροσώπησης·
- οι εργοδότες/επιχειρηματίες έχουν δύσκολη πρόσβαση στην πληροφόρηση·
- ο εργοδότης/αυτοαπασχολούμενος επιχειρηματίας συνεργάζεται συχνά πολύ στενά με τον (τους) υπάλληλο (λήλους) του·
- η κοινωνική προστασία δεν είναι εγγυημένη·
- ανήκουν συχνά στον άτυπο τομέα.

Πίνακας 1 Απασχόληση στις μικροεπιχειρήσεις κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ως ποσοστό συνολικής απασχόλησης ⁽¹⁾

	Μικροεπιχειρήσεις (%)	Συνολική απασχόληση στις μικροεπιχειρήσεις (%)	Κλάδοι με απασχόληση άνω του 20 %	Κλάδοι με απασχόληση μεταξύ 10 και 20 %
Γαλλία	42,5	22,9	Κατασκευές, εμπόριο και ξενοδοχεία/εστιατόρια/τροφοδοσία, άλλες υπηρεσίες, επιχειρηματικές δραστηριότητες ⁽²⁾	Βιομηχανία και ενέργεια
Ελλάδα	43,8	30,0	Εμπόριο και ξενοδοχεία/εστιατόρια/τροφοδοσία, επιχειρηματικές δραστηριότητες ⁽²⁾ , άλλες υπηρεσίες, κατασκευές, μεταφορές και επικοινωνία	Βιομηχανία και ενέργεια
Σουηδία	48,6	21,7	Επιχειρηματικές δραστηριότητες ⁽²⁾ , εμπόριο και Ενοδοχεία/εστιατόρια/τροφοδοσία, κατασκευές, άλλες υπηρεσίες	Μεταφορές και επικοινωνία
Ηνωμένο Βασίλειο	31,4	16,9	Κατασκευές, επιχειρηματικές δραστηριότητες ⁽²⁾ εμπόριο και ξενοδοχεία/εστιατόρια/τροφοδοσία	Άλλες υπηρεσίες, μεταφορές και επικοινωνία

⁽¹⁾ Με εξαίρεση τον κλάδο γεωργίας.

⁽²⁾ Εκτός από τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση.

Πηγή: Eurostat, *Enterprises in Europe, Sixth Report: Key figures for 1996*.

μελέτης για την ποιότητα των θέσεων εργασίας σε επιχειρήσεις αυτού του μεγέθους, με βάση περιπτωσιολογική μελέτη συγκεκριμένης χώρας (Πορτογαλία) και με δεδομένα που παρείχε η ευρωπαϊκή έρευνα του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας: εννοιολογικό πλαίσιο όσον αφορά τη σχέση ποσότητας και ποιότητας των θέσεων εργασίας στις ΜΜΕ: πρόταση για συγκριτική μελέτη σχετικά με την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις και τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε ολόκληρη την ΕΕ.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση έδειξε ως προς τα περισσότερα κριτήρια ότι οι μικρές επιχειρήσεις συγκεντρώνουν σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της απασχόλησης και ότι το μέγεθος των επιχειρήσεων παρουσιάζει κατά μέσο όρο μείωση. Είναι προφανές ότι, στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες, οι μικρές επιχειρήσεις αύξησαν τον συνολικό αριθμό των θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια το ποσοστό απασχόλησης. Αυτό που δεν είναι σαφές είναι εάν επρόκειτο για «καλές» θέσεις εργασίας. Η φύση ή η ποιότητα αυτών των θέσεων έχει εξεταστεί πολύ λιγότερο από την ποσότητα, εν μέρει λόγω έλλειψης ολοκληρωμένων δεδομένων.

Στο ερευνητικό σχέδιο προσδιορίστηκαν τα κυριότερα στοιχεία που θα μπορούσαν να είναι σημαντικά για την εξέταση της ποιότητας των θέσεων εργασίας: ο αριθμός των ωρών εργασίας, οι μισθοί και άλλα χρηματικά επιδόματα, ο τρόπος πληρωμής, το είδος της σύμβασης, η μονιμότητα και η διάρκεια της εργασίας, η μονότονη εργασία, ο χρόνος διεκπεραίωσης των καθηκόντων, η ικανοποίηση από την εργασία, η αυτονομία των εργαζομένων, η πρόβλεψη κατάρτισης, η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και η ασφάλεια και υγεία. Με εξαίρεση

τους μισθούς, υπήρχαν πληροφορίες για όλα τα υπόλοιπα στοιχεία, κατά μέγεθος επιχείρησης, από τα αποτελέσματα της δεύτερης ευρωπαϊκής έρευνας του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας (1995-1996).

Με βάση τα δεδομένα της ευρωπαϊκής έρευνας, επιλέχθηκαν 20 κριτήρια μέτρησης της ποιότητας εργασίας, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την περιπτωσιολογική μελέτη στην Πορτογαλία. Σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες εταιρείες, διαπιστώθηκε ότι η ποιότητα εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις ήταν υψηλότερη βάσει τεσσάρων κριτηρίων και χαμηλότερη βάσει τεσσάρων άλλων κριτηρίων. Οι εργαζόμενοι στις μικροεπιχειρήσεις τείνουν να απουσιάζουν λιγότερο από την εργασία τους, έχουν περισσότερο χρόνο για τη διεκπεραίωση των καθηκόντων τους, μεγαλύτερη αυτονομία εργασίας, ενώ ο άμεσος έλεγχος από τον προϊστάμενο είναι περιορισμένος. Από την άλλη πλευρά, οι μόνιμες συμβάσεις είναι λιγότερες, η γνώμη τους για διάφορες αλλαγές δεν ζητείται συχνά, ενώ είναι λίγες οι περιπτώσεις που τους παρέχεται επιδοτούμενη παιδική μέριμνα ή κατάρτιση.

Η συγκριτική μελέτη

Με βάση τα συμπεράσματα της πιλοτικής μελέτης και τα δεδομένα από την ευρωπαϊκή έρευνα του ιδρύματος, πραγματοποιήθηκε περαιτέρω ανάλυση με τη διεξαγωγή συγκριτικής μελέτης για την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις και τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε τέσσερα κράτη μέλη της ΕΕ: Γαλλία, Ελλάδα, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

Στόχος αυτών των τεσσάρων περιπτωσιολογικών μελετών ήταν να αναδειχθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές στις συνθήκες εργασίας μεταξύ επιχειρήσεων

διαφορετικών μεγεθών εντός διαφορετικών γεωγραφικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών πλαισίων. Η επιλογή δεν έγινε με βάση την ευκολότερη πρόσβαση σε στοιχεία, αλλά με στόχο το σχηματισμό μιας αντιπροσωπευτικής ομάδας χωρών, όπου οι μικρότερες επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό κοινωνικοοικονομικό ρόλο ή υπάρχουν ενδείξεις ότι οι συνθήκες εργασίας και απασχόλησης πρέπει άμεσα να βελτιωθούν.

Για την παρούσα συγκριτική μελέτη, οι ερευνητές κατήρτισαν ένα μικρότερο σύνολο από 16 κριτήρια για τη μέτρηση της ποιότητας εργασίας, τα οποία, όπως και στην περιπτωσιολογική μελέτη της Πορτογαλίας, στηρίχθηκαν σε στοιχεία της δεύτερης ευρωπαϊκής έρευνας του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας (βλέπε πίνακα 2 κατωτέρω).

Ένα από τα κύρια εμπόδια που αντιμετώπισε η έρευνα ήταν η χρήση διαφορετικών ταξινόμησεων των επιχειρήσεων βάσει μεγέθους. Ο ορισμός των μικροεπιχειρήσεων, παρά την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δεν χρησιμοποιείται συστηματικά σε ολόκληρη την ΕΕ. Παραδείγματος χάρη, στη Σουηδία συγκεντρώθηκαν δεδομένα για μικροεπιχειρήσεις από εταιρείες που απασχολούσαν 1 έως 4 υπαλλήλους και 5 έως 19 υπαλλήλους. Στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν υπάρχει ιδιαίτερη ταξινόμηση των μικροεπιχειρήσεων και δεν λαμβάνεται υπόψη κατά τη διάδοση πληροφόρησης ή το σχεδιασμό πολιτικής.

Εκ των τεσσάρων χωρών, η έλλειψη συγκεκριμένων δεδομένων για μικροεπιχειρήσεις ήταν μεγαλύτερη στην Ελλάδα και λιγότερο προβληματική στη Γαλλία. Ωστόσο, αποφασίστηκε να διατηρηθεί η επιλογή των

Πίνακας 2 Κριτήρια μέτρησης της ποιότητας εργασίας

Κατηγορία έρευνας	Κριτήριο	Βασικές συνιστώσες	
Συνθήκες απασχόλησης	1 Μονιμότητα	Μονιμότητα απασχόλησης, αίσθηση ασφάλειας	
	2 Ευνοϊκά για την οικογένεια μέτρα	Πρόβλεψη άδειας μητρότητας, γονικής άδειας, ημερήσιας άδειας φροντίδας παιδιού, άδειας ασθενείας παιδιού	
	3 Πρόβλεψη κατάρτισης		
Χαρακτηριστικά εργασίας	4 Ειδικό ωράριο εργασίας	Σαββατοκύριακο, νυχτερινή εργασία, εργασία με βάρδιες	
	5 Αμοιβή ειδικού ωραρίου εργασίας	Αμοιβή υπερωριών, βάρδιας, κακών συνθηκών εργασίας	
	6 Ποικιλία εργασιών	Επαναλαμβανόμενα καθήκοντα και κινήσεις, μονότονη εργασία	
	7 Πίεση εργασίας	Ταχύτητα εργασίας, στενές προθεσμίες, άγχος	
	8 Κατάλληλη χρήση δεξιοτήτων	Αντιστοιχία δεξιοτήτων	
	9 Έλεγχος του φυσικού περιβάλλοντος εργασίας	Έλεγχος θερμοκρασίας, φωτός, αερισμού, διάταξης επίπλων, εξοπλισμού	
	10 Αυτονομία εργασίας	Δυνατότητα διαλείμματος, επιλογής της χρονικής περιόδου για την άδεια διακοπών, έλεγχος επί των καθηκόντων, μεθόδων, ταχύτητας μηχανών	
	11 Ικανοποίηση από την εργασία		
	Θέματα ασφάλειας και υγείας	12 Βαθμός φυσικής ευκολίας	Κραδασμοί, θόρυβος, υψηλή/χαμηλή θερμοκρασία, αναθυμιάσεις, βαριά φορτία
		13 Ψυχικά προβλήματα	Συμπτώματα άγχους, κόπωσης, έλλειψης ύπνου, εκνευρισμού, ευερεθιστότητας, προσωπικά προβλήματα
14 Κίνδυνοι για τη σωματική υγεία		Επίπονες/κουραστικές στάσεις εργασίας, βαριά φορτία, οσφυαλγία, πόνοι των άκρων	
Κοινωνικό περιβάλλον	15 Συμμετοχή και διαβούλευση	Συζήτηση με τον προϊστάμενο σχετικά με την απόδοση, διαβουλεύσεις, συζήτηση για προβλήματα που αφορούν την εργασία με τον προϊστάμενο, τους συναδέλφους, τους εκπροσώπους υπαλλήλων	
	16 Διακρίσεις και εκφοβισμός	Βία, εκφοβισμός, διάκριση λόγω φύλου, ηλικίας, εθνοτικής καταγωγής, ανεπιθύμητο σεξουαλικό ενδιαφέρον	

Πίνακας 3 Απασχόληση και συνθήκες εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις — Αποτελέσματα κατά χώρα

	Κριτήριο ποιότητας εργασίας που διαπιστώθηκε ότι ήταν σημαντικά υψηλότερο στις μικροεπιχειρήσεις	Κριτήριο ποιότητας εργασίας που διαπιστώθηκε ότι ήταν σημαντικά χαμηλότερο στις μικροεπιχειρήσεις
Γαλλία	Ειδικό ωράριο εργασίας ⁽¹⁾ Κίνδυνοι για τη σωματική υγεία ⁽¹⁾ Προβλήματα ψυχικής υγείας ⁽¹⁾ Αυτονομία εργασίας	Αμοιβή ειδικού ωραρίου εργασίας ⁽¹⁾ Πρόβλεψη κατάρτισης ⁽¹⁾ Συμμετοχή και διαβούλευση ⁽¹⁾ Ευνοϊκά για την οικογένεια μέτρα Μονιμότητα
Ελλάδα	Ειδικό ωράριο εργασίας ⁽¹⁾ Κίνδυνοι για τη σωματική υγεία ⁽¹⁾ Αυτονομία εργασίας ⁽¹⁾ Προβλήματα ψυχικής υγείας	Αμοιβή ειδικού ωραρίου εργασίας ⁽¹⁾ Πρόβλεψη κατάρτισης ⁽¹⁾ Μονιμότητα ⁽¹⁾ Συμμετοχή και διαβούλευση Διακρίσεις και εκφοβισμός Ικανοποίηση από την εργασία.
Σουηδία	Εργασία με αντιστοιχία δεξιοτήτων Αυτονομία εργασίας	Αμοιβή ειδικού ωραρίου εργασίας ⁽¹⁾ Πρόβλεψη κατάρτισης ⁽¹⁾ Προβλήματα ψυχικής υγείας ⁽¹⁾ Συμμετοχή και διαβούλευση Κίνδυνοι για τη σωματική υγεία Πίεση εργασίας Μονιμότητα
Ηνωμένο Βασίλειο	Ειδικό ωράριο εργασίας Εργασία με αντιστοιχία δεξιοτήτων Κίνδυνοι για τη σωματική υγεία Αυτονομία εργασίας	Πρόβλεψη κατάρτισης ⁽¹⁾ Συμμετοχή και διαβούλευση ⁽¹⁾ Αμοιβή ειδικού ωραρίου εργασίας Διακρίσεις και εκφοβισμός Πίεση εργασίας Μονότονη/επαναλαμβανόμενη εργασία Μονιμότητα

⁽¹⁾ Το παρόν διαπιστώθηκε ότι ήταν σημαντικά υψηλότερο.

χωρών, δεδομένου ότι η Ελλάδα είναι η χώρα της ΕΕ με τη μεγαλύτερη αναλογία μικροεπιχειρήσεων. Εξάλλου, η επισήμανση της ανάγκης για συγκέντρωση και πρόσβαση σε περισσότερες και καλύτερες πληροφορίες θα μπορούσε να αποτελεί ένα από τα σημαντικά συμπεράσματα της μελέτης.

Η απασχόληση και οι συνθήκες εργασίας στις μικροεπιχειρήσεις συγκρίθηκαν με εκείνες σε επιχειρήσεις άλλων μεγεθών που ανήκουν στην ομάδα των ΜΜΕ, επειδή κατ' αυτό τον τρόπο ήταν δυνατόν να φανούν ξεκάθαρα οι κοινωνικοοικονομικές ομοιότητες μεταξύ μικροεπιχειρήσεων και ΜΜΕ. Η πραγματικότητα δείχνει ότι όταν μια μικροεπιχείρηση αναπτυχθεί και εξελιχθεί οικονομικά, μετακινείται στην επόμενη κατηγορία. Κοινωνικά, ο στόχος είναι καταρχάς να προσεγγίσουν οι συνθήκες εργασίας και απασχόλησης των εργαζομένων σε μικροεπιχειρήσεις τις συνθήκες που επικρατούν στις ΜΜΕ, οι οποίες τείνουν εν γένει να είναι καλύτερες.

Στη συγκριτική μελέτη διαπιστώθηκε ότι 6 από τα 16 κριτήρια ποιότητας εργασίας δεν φαίνεται να διαφέρουν σημαντικά λόγω μεγέθους επιχείρησης, όπως περιγράφεται στη συνέχεια.

1. Ευνοϊκά για την οικογένεια μέτρα — με εξαίρεση τη Γαλλία, όπου αυτά συναντώνται λιγότερο στις μικροεπιχειρήσεις.
2. Έλεγχος του φυσικού περιβάλλοντος εργασίας.
3. Βαθμός φυσικής δυσκολίας.

4. Πίεση εργασίας — με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου σύμφωνα με στοιχεία, παρουσιάζεται μικρότερη στις μικροεπιχειρήσεις.
5. Ποικιλία εργασιών — με εξαίρεση και πάλι το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου διαπιστώθηκε ότι είναι μικρότερη στις μικροεπιχειρήσεις.
6. Ικανοποίηση από την εργασία — με εξαίρεση την Ελλάδα, όπου αναφέρεται μικρότερος βαθμός ικανοποίησης στις μικροεπιχειρήσεις.

Από τα αποτελέσματα αυτά συμπεραίνεται ότι αυτά τα έξι κριτήρια συνδέονται προφανώς περισσότερο με παράγοντες που οφείλονται στη φύση της οικονομικής δραστηριότητας της επιχείρησης. Αντιθέτως, τα άλλα δέκα κριτήρια ποιότητας εργασίας παρουσιάζουν πραγματικά σημαντικές διαφορές όσον αφορά τις συνθήκες στις μικροεπιχειρήσεις σε σύγκριση με αυτές που επικρατούν σε μεγαλύτερες εταιρείες.

Το τελικό συμπέρασμα και στις τέσσερις χώρες είναι ότι η ποιότητα εργασίας είναι σαφώς υψηλότερη στις μικροεπιχειρήσεις όσον αφορά την αυτονομία εργασίας, αλλά οπωσδήποτε χαμηλότερη όσον αφορά το χρόνο εργασίας, την αμοιβή του ειδικού ωραρίου εργασίας, τη σωματική υγεία, τη μονιμότητα, τη συμμετοχή και τη διαβούλευση και την πρόβλεψη κατάρτισης.

Άλλα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις συγκρίσεις για τις συνθήκες εργασίας στις τέσσερις χώρες είναι τα εξής:

- στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι διακρίσεις και ο εκφοβισμός αναφέρονται σε μικρότερο βαθμό στις μικροεπιχειρήσεις·
- στο Ηνωμένο Βασίλειο και τη Σουηδία, η αντιστοιχία δεξιοτήτων και απαιτήσεων της εργασίας είναι καλύτερη στις μικροεπιχειρήσεις·
- στη Γαλλία και την Ελλάδα, τα προβλήματα ψυχικής υγείας είναι περισσότερο στις μικροεπιχειρήσεις, ενώ στη Σουηδία αναφέρονται σε μικρότερο βαθμό·
- στη Σουηδία, οι εργαζόμενοι δηλώνουν ότι η πίεση της εργασίας και οι κίνδυνοι για τη σωματική υγεία είναι μικρότεροι στις μικροεπιχειρήσεις.

συμμετοχή και διαβούλευση, περισσότερους κινδύνους για τη σωματική υγεία και λιγότερη μονιμότητα.

- Από τις συζητήσεις κατέστη προφανές ότι μεταξύ ευρωπαϊκών, ιαπωνικών και αμερικανικών μικροεπιχειρήσεων υπάρχουν κοινά σημεία στις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, όπως οι αμοιβές, η πρόβλεψη κατάρτισης, η μονιμότητα και η αυτονομία εργασίας.
- Οι «μικροεργοδότες»/αυτοαπασχολούμενοι επιχειρηματίες κατέχουν σημαντικό ρόλο στην οικονομία και οι δικές τους συνθήκες εργασίας δεν πρέπει να υποτιμώνται.

Τα διεθνή εργαστήρια

Μια άλλη σημαντική συμβολή στην έρευνα για τις μικροεπιχειρήσεις προήλθε από τα ετήσια διεθνή εργαστήρια που διοργάνωσε το ίδρυμα κατά το χρονικό διάστημα 1997-2000. Προέκυψαν τα εξής ερωτήματα για έναν μελλοντικό διάλογο:

1. Η έμφαση των ερευνών και της πολιτικής μέχρι σήμερα επικεντρωνόταν μάλλον στην ποσοτική (δημιουργία απασχόλησης) παρά στην ποιοτική πτυχή της εργασίας: αυτό οφείλεται στην απουσία ολοκληρωμένων δεδομένων καθώς και σε απροθυμία για αποτελεσματική χρήση του συνδυασμού ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων;
2. Η έρευνα για την εργασιακή ζωή στις μικροεπιχειρήσεις και τις ΜΜΕ πρέπει να συνδεθεί με τον κύκλο ζωής της επιχείρησης. Σε ποιο στάδιο πρέπει να εστιαστεί η έρευνα; Στο στάδιο εκκίνησης; Στο στάδιο ανάπτυξης; Στο ώριμο στάδιο λειτουργίας; Στα τελευταία τρία χρόνια; Στα τελευταία πέντε χρόνια; Τι στοιχεία υπάρχουν για τα διαφορετικά στάδια μιας επιχείρησης;
3. Κατά τη μελέτη της εργασιακής ζωής στις μικροεπιχειρήσεις και τις μικρές επιχειρήσεις πρέπει να καλύπτονται όλοι οι κλάδοι της οικονομικής δραστηριότητας ή είναι καλύτερα να δίνεται έμφαση σε συγκεκριμένους κλάδους; Στις υπηρεσίες; Τη μεταποίηση; Τη γεωργία; Σε κλάδους που θεωρούνται κυρίως αντιπροσωπευτικοί των μικροεπιχειρήσεων;
4. Ποιος είναι ο κοινωνικός και οικονομικός ρόλος των μικροεπιχειρήσεων στη νέα οικονομία; Η εμφάνιση της νέας οικονομίας, η απειλή της ύφεσης και οι πιθανές νέες τάσεις επαναπροσδιορίζουν το ρόλο των μικροεπιχειρήσεων ως σημαντικής πηγής απασχόλησης; Οι δημογραφικές και πολιτισμικές αλλαγές στην Ευρώπη τείνουν να ευνοούν την αυτοαπασχόληση και τη δημιουργία νέων μικροεπιχειρήσεων και μικρών επιχειρήσεων;

- Οι μικροεπιχειρήσεις αντικατοπτρίζουν πολύ συχνά τα συμφέροντα και τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και μπορούν, κατά συνέπεια, να συμβάλλουν στη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας.

- Η νέα τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών δεν συνέβαλε μόνο στην αύξηση του αριθμού των πολύ μικρών επιχειρήσεων αλλά και στην ανάπτυξη της δικτύωσης.

- Οι εταιρείες αυτές είναι σε θέση να εκπληρώσουν καλύτερα τον στρατηγικό ρόλο τους στην οικονομία και την κοινωνία, σε περιβάλλον διακλαδικής και διοργανικής συνεργασίας (με μεγαλύτερες εταιρείες, επαγγελματικές ενώσεις, σχολεία, πανεπιστήμια, τεχνολογικά κέντρα, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και άλλους οργανισμούς).

- Ο ανταγωνισμός, η έλλειψη εμπειρογνομοσύνης και η αλληλοεπικάλυψη των γραφείων ευρέσεως εργασίας και άλλων μεσολαβητών που παρέχουν υποστήριξη στις πολύ μικρές επιχειρήσεις δημιουργούν σύγχυση και μειώνουν την αποτελεσματικότητα αυτών των υπηρεσιών.

- Για τις μικροεπιχειρήσεις υπάρχουν εντυπωσιακά λίγες πληροφορίες, εν μέρει λόγω της δυσκολίας στη συγκέντρωση έγκυρων ποσοτικών δεδομένων.

- Η έρευνα σχετικά με τη δημιουργία απασχόλησης, τις συνθήκες εργασίας και τις σχέσεις απασχόλησης σε μικροεπιχειρήσεις και μικρές επιχειρήσεις μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω μιας πολυπολιτισμικής (διαφορετικές περιοχές, διαφορετικές χώρες) και πολυτομιακής προσέγγισης (κοινωνικής, οικονομικής, νομικής, ψυχολογικής, περιβαλλοντικής κλπ.).

- Η περαιτέρω έρευνα για την κοινωνικοοικονομική εξέλιξη των μικροεπιχειρήσεων και των μικρών επιχειρήσεων απαιτεί την κατάρτιση τυπολογίας των εν λόγω επιχειρήσεων.

Κύρια συμπεράσματα του σχεδίου έρευνας

- Η ανάλυση των στοιχείων κατά μέγεθος επιχείρησης που παρείχε η ευρωπαϊκή έρευνα του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας δείχνει σαφώς ότι οι εργαζόμενοι στις μικροεπιχειρήσεις των τεσσάρων χωρών που επιλέχθηκαν αναφέρουν ότι εργάζονται ως επί το πλείστον με ειδικό ωράριο εργασίας και αμείβονται λιγότερο γι' αυτό, τους προσφέρεται λιγότερη κατάρτιση, έχουν μικρότερη

- Είναι δύσκολο να μελετηθεί η δημιουργία απασχόλησης και η ποιότητα εργασίας σε μικροεπιχειρήσεις και μικρές επιχειρήσεις, χωρίς να ληφθεί υπόψη ο άτυπος τομέας στον οποίο λειτουργούν οι περισσότερες από αυτές για μέρος ή για το σύνολο του κύκλου ζωής τους, και ο οποίος αναμφισβήτητα έχει αντίκτυπο στις συνθήκες εργασίας.

Η ευρωπαϊκή έρευνα για τις συνθήκες εργασίας

Η ερευνητική μελέτη του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας καλύπτει το σύνολο του ενεργού πληθυσμού που κατοικεί στις χώρες της ΕΕ από 15 ετών και άνω, και τα δεδομένα αντλήθηκαν από απαντήσεις σε ερωτηματολόγια στο πλαίσιο προσωπικής συνέντευξης με αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτού του πληθυσμού. Το γεγονός ότι στην εν λόγω έρευνα του ιδρύματος περιλαμβάνεται το μέγεθος των επιχειρήσεων ως πλαίσιο και ως διαρθρωτική μεταβλητή, καθώς επίσης και δεδομένα από τις 15 χώρες της ΕΕ, την καθιστά μοναδική μεταξύ των μελετών στον τομέα των ΜΜΕ.

Στην ερευνητική μελέτη του ιδρύματος για τις συνθήκες εργασίας χρησιμοποιούνται οι εξής έξι κατηγορίες κατά μέγεθος επιχείρησης: 0 υπάλληλοι, 1 έως 9, 10 έως 49, 50 έως 99, 100 έως 499, 500 και άνω. Το πλεονέκτημα της χρησιμοποίησης δεδομένων από την εν λόγω μελέτη στο νέο ερευνητικό σχέδιο που διεξήχθη είναι ότι στην πρώτη οι μικροεπιχειρήσεις (1 έως 9 υπάλληλοι) ξετάζονται ως χωριστή ομάδα και διαφοροποιούνται από τις επιχειρήσεις που δεν απασχολούν υπαλλήλους, οι οποίες παρουσιάζουν διαφορετικά κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά.

Πληροφορίες παρεχόμενες κατά:

- χώρα
- κλάδο οικονομικής δραστηριότητας
- επάγγελμα
- μορφή επαγγέλματος
- φύλο
- ηλικία
- μέγεθος επιχείρησης

Σχετικά με:

- το χρόνο εργασίας
- το χρόνο μετακίνησης
- το είδος αποδοχών
- την οργάνωση εργασίας
- την ικανοποίηση από την εργασία
- τους επαγγελματικούς κινδύνους
- την πληροφόρηση σχετικά με τους κινδύνους
- την υγεία και τις συχνές απουσίες από την εργασία
- την εξέλιξη σταδιοδρομίας
- τη συμμετοχή και διαβούλευση
- τον εκφοβισμό και τις διακρίσεις
- την εργασία και την οικογενειακή ζωή

Η παρούσα περίληψη συντάχθηκε από τη Filomena Oliveira, υπεύθυνη έρευνας του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας. Η πιλοτική μελέτη διεξήχθη από τους David Storey και Mark Cowling στο Κέντρο ΜΜΕ του Πανεπιστημίου του Warwick (Ηνωμένο Βασίλειο) και η συγκριτική μελέτη πραγματοποιήθηκε από την Τεχνόπολη σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το παρόν ερευνητικό σχέδιο του ιδρύματος ολοκληρώθηκε με μια επιπλέον μελέτη για τις σχέσεις απασχόλησης στις μικροεπιχειρήσεις και τις μικρές επιχειρήσεις, που διεξήχθη από το ΙΚΕΙ στην Ισπανία.

Περισσότερες πληροφορίες

Πληροφορίες σχετικά με τις δημοσιεύσεις του ιδρύματος διατίθενται στην ιστοσελίδα του ιδρύματος, στη διεύθυνση www.eurofound.ie. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το ερευνητικό σχέδιο που αναφέρεται στον παρόν τεύχος, μπορείτε να απευθυνθείτε στην κάτωθι διεύθυνση:

Δημήτριος Πολίτης
Υπεύθυνος συντονισμού πληροφόρησης
Τηλ. (353-1) 204 31 40
Φαξ (353-1) 282 64 56
E-mail: dmp@eurofound.ie
EF/01/22/GR

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

L-2985 Λουξεμβούργο